

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egyiken. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díjaszáz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utcza, 1078. sz. a. intézendők.

Előfizetési felhívás

az „Evangyéliomi Protestáns Lap“ IV-ik évfolyamára, 1878-ik évre.

Az előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, mely a szerkesztőhöz posta-utalványon küldendő. Helybeli előfizetők könnyebbség szempontjából előfizethetnek nemcsak a szerkesztőnél, hanem Telegdi K. Lajos vagy Csáthy Károly könyvkereskedésében, a főiskola köréhez tartozók pedig a kollégiumi háznagy hivatalnál. Együttal elfogadtatik az előfizetés (40 kr.) a Kálvin feletti Emlébeszédre is.

Azon 20—30-ra menő buzgó irodalmi támogatói e Lapnak, kik eddig szívvel, lélekkel, tollal egyaránt védelmezték az evangyéliomi alapelveket, jövőre is fogják szavaikat hallatni. Belügyeinkre, épen a célbavett zsinathoz készülés miatt, kiváló gond s figyelem fog fordittatni; a könyvismertetési s külföldi rovat gazdag tájékozást nyújtand, s teljes reményünk, hogy a haladás törvénye szerint e Lap is minden részében épen a szerzett tapasztalatok nyomán jobb-jobb leend. Bár az előfizetők számának emelkedése lehetővé tenné a terjedelemnek legalább félivel emelését, nagyobbítását.

Minél fenyegetőbbén kél fel a vihar, vesz vallás- és egyházellenes irányt a kor, annál nagyobb szükség van és lesz a hithű és egyházhű elvűek tömörülésére, közlöny útján nyilatkozására és terjeszkedésére. A Lap alakja, iránya, szelleme marad az eddigi, kívánván továbbra is az evangyéliom-elvűek közlönye lenni. Küzdeni fog továbbra is, hogy a reformáció alapelvei a szabad vizsgálódás által megerősítsenek, ne pedig megingattassanak vagy épen elferdítsenek; mert csakis az evangyéliomi felfogás, kegyesség és hitfolytonosság biztosíthat tartós létet szent vallásunknak, fenmaradást egyházunknak, adhat megnyugtató tudatot és boldogító érzetet az egyes hívőknek, tagoknak.

Czélunk továbbra is „rendületlen kitartással hirdetni és védeni a bibliai kijelentés nagy igazságait, ápolni a kegyességet, edzeni a honfiúi, emberi és keresztyén érzelmeket az ernyesztő hatások ellenében, a keresztyén haladást lényegileg úgy fogván fel, mint nemünknek felfelé, Isten felé mozgását. — Vezérelvünk: lélek az, mely megelevenít, azon lélek, mely az Istenfiában és a Szentlélek által közöltetett, s a hit és erkölcs örök okmányában a bibliában tette magát nyilvánvalóvá, s életünk szabályozójává. Nemcsak az erkölcsiséget, hanem ennek éltető gyökerét a ker. hitet is hangsúlyozzuk. — A magyar prot. egyház javát előmozdítani, szeretését ápolni: vallásos és hazafiúi kötelességünknek tartjuk a szabadság, testvériség és józan haladás biblián alapuló elveinek megőrzése mellett.“

A magyar protestánsizmus általában a keresztyénség igaz barátait, egyházi és világi jóakaróit tisztelettel kérjük fel e Lap anyagi és szellemi támogatására.

Debreczenben, 1877. december 14.

Balogh Ferencz,

hittanszaki tanár, felelős szerkesztő s kiadó.

Észrevételek

„a segédlelkészek alkalmazása tárgyában“ stb. című cikkre.

Röviden akarok a fenn címzett cikkre, (Ev. Prot. Lap 40. s köv. számjai,) egészen tárgyilagosan, némely észrevételeket tenni. — Hogy a cikkiró segíteni óhajtana a s. lelkészeknek valóban, ha nem is nyomorult, de nem is

fényes állapotán: ez ellen alig lehet kifogást tenni; hanem van az éremnek másik lapja is, és ezt, úgy látszik, a cikkiró figyelembe nem vette, s talán, kellő tapasztaltság hiányában, nem is vehette, s úgy vélem, hogy egy öreg paptól nem fogja rossz néven venni, ha az érem másik lapjára is kívánja figyelmét fordítani.

1. Észrevételem van azon kifogására, hogy a gyakorlat kijátssza a szabály rendeletét, melyszerint: „a segédlelkészek alkalmazásánál a régibb szolgálati érdem és képzettség komolyan tekintetbe veendő, s elsőbbségi igényvel birjon.“ — Részemről a szabály rendeletét, mely nem absolute kötelező, helyesnek tartom, első sorban magokat a lelkészjelölteket véve tekintetbe. Ugyanis, ha a szabály absolute kötelező volna, ebből az következne, hogy ha a szolgálati érdem és képzettség első sorban tekintetbe veendő, s az esperesteknek ezeket okvetlenül első sorban kellene alkalmazni: akkor az állomás elfogadásának is kötelezőnek kellene lenni; s így megtörténhetnék, hogy kitünő képzettségű, régebben szolgáló egyén köteles lenne elfogadni egy kicsiny egyházban, csekélyebb javadalmazásu állomást, hol talán elparlagosodnék; míg egy, azután megürült állomás valamely fényes egyházban, a következő, úgy lehet, olyan egyénnek jutna, ki állomása igényeinek nem igen volna képes megfelelni. Igaz, hogy az ilyennek szabadságában állana, tisztességes ürügy alatt, visszavonulni: de tekintve azt, hogy a fiatal emberben van egy kis becsvágy, s kell is hogy legyen, ez esetlegességre nem igen lehetne számítani.

A gyakorlat csakugyan az volna, hogy míg valaki ismerőst tud, vagy jó emberei ajánlani tudnak: ezen ismerőst, habár csak most tette is le a vizsgát, kéri, s az nyeri el az állomást. És ennek megengedhető oka van. — Ugyanis a s. lelkész nemcsak s. lelkész, hanem úgyszólván családtag. S nem természetes-e, hogy inkább akar a segédtartásra szorult főnök olyan egyénnek társaságában lenni, kit mint olyat ismer, ki tudva az ő helyzetét, abba bele is tudja magát találni, mint egy idegennek, kinek maga alkalmazása előtte teljesen ismeretlen. — Egyébiránt az említett gyakorlat — legalább nálunk — csak kivétel; mert többnyire a püspöki hivataltól szoktak a káplánok kéretni.

Tehát a káplánok alkalmazásában nem mereven az az irányadó elv, hogy „a rendes lelkész fizeti a segédet, tehát választhatja is“, mi ellen cikkiró erősen tiltakozik, párhuzamot vonván a rendes lelkész állása közt hiveivel szemben, s a s. lelkész állása közt főnökével szemben. — Engedelmet kérek, a helyzet nem egyenlő. A rendes lelkész meg van választva állandóul, s ha előregedés vagy betegség miatt nem képes hivatalát folytatni, önnan nem az következik, hogy ha nem teljesítheti a lelkészi kötelességeket, el kell esnie a lelkészi jövedelemtől — ez igen szomorú és inhumánus theoria volna — hanem hogy, teljesíttesse másnak segítségével, ha szinte ideiglen, káplán hiányában, a tanító, és a szomszéd lelkésztársak által is. De Istennek hála! nem vagyunk azon kényszerű helyzetben, hogy a lelkészi teendők teljesítetlen maradnának, s hiszem, hogy nem is leszünk; és mint más életpálya, a

lelkészi sem fog szűkölködni aspiránsok nélkül. Lehet ideiglen szükség segédekben, de a végfelakadástól, azt hiszem, még távol vagyunk.

Pedig a cikkiró azon szomorú theoriából látszik kiindulni, midőn így szól: „Azt hiszem, kevés jó indulat s elfogulatlanság kell hozzá, hogy beláttassék, miszerint a jótéteményt élvező, oly esetben kivált, hol a főnök majd soha sem szolgál, Isten és emberi törvények szerint, nem a segéd, de a rendes lelkész. Van-e hivatal az összes világon, mely ily csekély áron (50 frt) megszabadíthatja magát hivatala összes teendőitől? Én nem tudok.“ — Tehát az öreg, beteges, stb. rendes lelkészt, mint kifacsart czitromot, el kellene dobni; vagy legalább a s. lelkészt kellene főnökké tenni, s amazt alárendeltjévé? Ez volna igazán felfordult világ. — Vajjon sokkal fényesebb-e a jegyző s ügyvéd-segédeknek helyzete? En legalább nem tapasztalom. — Legyen hát szives meghagyni az előregedett, vagy elbetegesedett lelkészeknek, hogy a káplántartás — bizony nem óhajtott, s nem kényelmes terhe mellett — mint szomorú nyugdíj élvezhessék azon maradékot, mi a káplántartás mellett nekik jut. És ne feledje: Hodie mihi, cras tibi. — Nálunk különben, s azt hiszem másutt is, nagyon megszámlálható az olyan r. lelkész, ki csupán kényelemből tartana segédet; a ki tart, kényszeríti reá más hivatala, vagy legnagyobb részét, a szomorú szükség.

2. Továbbá, kifogása van cikkiró urnak a s. lelkészi fizetés ellen, s itt idézi azon — meglehet a valóságból merített — híványt: „Nálam a s. lelkészi fizetés 50 frt és teljes ellátás. Én a 60-at jóval meghaladtam, már nem papolok.“ — Nem mondom, hogy az utóbbi pont kifejezése ellen nem lehetne kifogást tenni, ha bár azt valami megalázónak a segédlelkészre nézve nem látom; hanem első pontja rövid bár — feltéve, hogy az egyház nem elsőrendű — szabályszerű.

S itt először is szabad legyen reflectálnom arra, hogy azon cikkekben, melyek a s. lelkészek helyzetéről szóltak, mindenikben helyet foglal azon panasz, hogy a főnök épen nem, vagy ritkán szolgál; — s ezt mondja cikkiró is az 50 frtos káplánsággal kapcsolatban. — Azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy 50 frt a kisebb egyházakban fizettetik a káplánnak. Ugyan kérem, micsoda sok és nagy dolga van a káplánnak 4–5 sőt ennél több száz lelket számláló egyházakban is? Alig egyéb, mint az ünnep és vásárnapokoni szolgálat. S ez olyan terhes-e, hogy a káplánnak a főnök segítségét kellene igénybe vennie? A főnök, kinek hivatala mellett házi és gazdálkodási bajai vannak, s az egyházat is igazgatnia kell, nem panaszkodhatott, hogy magának kellett mindig szolgálai, — hanem panaszkodhatik a segéd? kinek semmi gondja a világon nincs, mint 52 Urnapon prédikálni, néhány halott temetésén kívül: — mert a keresztelest, esketést, hétköznapokon

könyörgést, s néhány anyakönyvi kivonat kiadását, bizonyosan nem számítja a nehéz munkák közé. Önképzés? kérem, jobb erről hallgani. Nem állítom, hogy nincsenek olyan s lelkészek, kik önképzésökön igyekeznek, — de bizony ezek csak ritka kivételek. — Pedig sohasem lesz a fiatal embernek többé annyi id je a német, francia, angol nyelvekben, ha még nem bírná, magát tökéletesíteni — hogy másnemű önképzést mellőzzek, mint káplánságában. Ha czikkiró ur fentebb azt kérde: „Van-e hivatal az összes világon stb.“, én bizvást kérdehetem: Van-e hivatal az összes világon, hol a segédnek oly kevés dolga, s annyi szabad ideje volna, mint a kisebb egyházakban szolgáló segédlelkésznek? Végre is, vagy képes szolgálni a r. lelkész, vagy nem. Ha nem képes, lehetetlenségre senki nem köteleztetik; ha képes, és nem, vagy ritkán szolgál — ez nem lehet a káplán sérelme, hanem a híveké, s ha ezek nem panaszkodnak, a káplánt a panasz nem illeti meg. — Sok pap szeretné különben hivatalát, csak papolni ne kellene.

Térjünk most a kápláni fizetésre. — Előre bocsátom, hogy én az 50 és 80 frtot keveselem; s nálunk legalább nem állt egyik kategória sem, mert úgy a kisebbek mint a nagyobbak haladják e minimumot. Azt pedig egyenesen hiánynak tartom a szabályzatban, hogy a mosatás nincs megemlítve, mert ez a teljes ellátáshoz tartozik. Tehát ezt teljesíteni kell, vagy természetben vagy pénzfizetéssel; — miként nálunk ez kérdésen kivüli — Hanem itt is van az éremnek másik lapja is. Kápláni fizetésnél csak a pénzt szokták a felszólaló urak számítani az ellátást nem. Én úgy vélem, hogy a legkisebb egyházakban is, a kápláni teljes ellátást — külön szoba, fűtéssel és világítással, mosatás, és tisztességes koszt — legalább lehet havonként 20 forintjával számítani, s ez tesz 12 hóra 240 frtot; ehhez adva a legalább 50 frt készpénzt, lesz 290 frt. Elbíheti pedig czikkiró ur, hogy sok, nagyon sok lelkészeink vannak, kiknek fizetésök ennek dupplumát nem adja ki, s a többi családtagokra összesen sem jut annyi. Az élet és tapasztalás meg fogja tanítani az igényeket túlfeszíteni szerető ifju embereket, hogy ha magok gazdái lesznek, legtöbbször kényszerülni fognak leszállítani igényeiket. A mi már a kápláni fizetést illeti: én három kategóriát volnék hajlandó felállítani. Legkisebb fizetés volna 50 frt, közép 75 frt, legmagasabb 100 frt, teljes ellátás mellett, ebbe értve a mosatást is, vagy e helyett bizonyos összeget.

Erre vonatkozólag, nem lesz helyén kívül, arra is figyelmeztetni, hogy vannak gyakornoki állomások, melyeken kezdetben az ifju embereknek semmi fizetésök nincsen; hanem szolgálnak a magok költségén, jöremény fejében. Ennek ellenében nem jótétemény-e a s. lelkészre nézve, ha állomást kapván mely után soká várakoznia csakugyan nem kell, a megélés gondjai nem háborgatják; és szerencsés esetben nem sok idő múlva rendes — sokszor igen jó — állomást nyer.

3. Van észrevételem arra, hogy czikkiró elítéli az „ob praesentem ac urgentissimam necessitatem“ esetében való rendelkezését a püspöknek. — Az lehet, hogy a szabály ezen pontja praejudicálhat egyik és másik várakozó ifjunak: de azt az élet tette szükségessé. Mert valóban fordulnak elő esetek, midőn vizsgát tett egyén már nem kapható, — legalább az adott perc-

ben. — Továbbá jönnek elő esetek, mint egyházmegyénkben is, hogy kisebb egyházakba, lelkésztanitóságra, vizsgát tett egyén nem ajánkozott; — persze, az ilyen szerencsét, s püspöki felhatalmazást nem irigyli aztán senki; — de quod uni justum, alteri aequum. — Vannak végre olyan esetek is, hogy rögtön szükség van káplánra, s az utánjárás időbe kerül; míg kéznél van egy alkalmas, noha még vizsgát nem tett ifju. — Ezen, és más előjöheto okokból, meg kellett adni a püspöki hivatalnak, hogy engedélyt adjon a vizsgát még nem tett ifjunak felhatalmaztatására.

4. Czikkiró ur mellékesen kiterjeszkedik a lelkészválasztási szabályzatra is, nem tüzetesen, hanem nagy általánosságban, s főpanaszunk mondja, nem azt, hogy rendes lelkészek ritkán léptettetnek elő, de igenis azt, hogy „az érdemesek helyét csekély képzettségü, az egyház jólétét, előhaladását munkálni képtelen, s annak ügyét szívükön nem viselő egyének foglalják el. Erről panaszunk, mond, minduntalan.“ — Igy általánosságban kimondva, ennél nagyobb sértést, az újabb időkben megválasztott lelkészekre, kimondani alig lehet. Én, egyházmegyénkben legalább, figyelemmel kísértem a közelebbi években történt lelkészválasztásokat; s jó lélekkel mondhatom, hogy a fenn idézett kategóriába tartozó egyetlen egyént sem tapasztaltam; mindenik hely megtalálta a maga emberét, s az megállja helyét becsületesen. — Ha nem veri is az eget tudományával, de van jó szónoki képessége, megnyerő humánus magaviselete, ügybuzgósága és kifogástalan erkölce — mely tulajdonok a nagy tudományyal nem mindig járnak karöltve. — A lelkészválasztási szabályok minden igényeket kielégítő megoldása, oly feladatnak látszik, mely sohasem lesz tökéletesen megoldva. Mindig tapasztaltni fog, hogy az érdem nem talál mindig kellő megjutalmaztatásra, s félreismert lángesznek lesznek mindig, de ez így van minden pályán a világon; s a lelkészeknek különösen kell magokat gyakorolniok a türésben és szerénységben. A ki nagyra-vágyó najlamokat táplál, annak tanácsosabb olyan pályát választani, mely azokat kielégítheti — nálunk azoknak semmi tere nincsen; sőt a prot. lelkésznek eleve el kell szánnia magát, megelégedni, ha a sors úgy akarja, a legcsekélyebb állomással is, és mindeneiket elszenvedni tudni, csak igazán betölthesse a hivatást, melyet vett az Urtól. — Igen szép képzettségü lelkészeket ismertem és ismerek, kis egyházakban, kik a főiskoláon az elsők közt fénylettek, esküdt felügyelők, széniorok is voltak; de sohasem hallottam tőlök, hogy azt hánytorgatták, vagy elégedetlenkedtek volna; hanem működtek az elfogadott pályán, s a kicsiny egyházban, buzgalommal és nagy türéssel.

Mielőtt a s. lelkészek fizetés-nagyobbitást követelhetnének, előbb a rendes lelkészek, és pedig a legnagyobb részének, fizetését kellene javítani: de hic Rhodus, hic salta.

És most béke velünk. *)

Egy öreg pap.

A nyilvános jog és igazság érdekében.

— Válasz Soltész János urnak. —

Midőn e Lapok 46-ik számában, az ombodi egyházbizottság kérdésére, mely különösségénél fogva nem nevezhető másnak, elmondtam nézetemet, tettem ezt azért, mert Soltész ur, a kultuszminisztérium nemhelyeslését, a felsőbányai házassultakra is

*) E higgadt és szép cikk az érem másik oldalát is felmutatván, jó tájékozást ad a felvett kérdésben épen az ifju lelkész atyáknak is.

kivánta alkalmazni; egyúttal személyt sérteni nem akarva, említtem fel az eljárást, a melyet nézetem szerint, ily esetben, mind az egyháznak vagy prezbitériumnak, különösen az azt vezető lelkésznek, az egyházigazgatási közrendtartás érdekében s a lelkészi hivatal méltóságából következő kötelessége stb.

Erre Soltész ur nekem esik, s előbb egy magának minden igaztalanságot s becstelenséget megengedő magán levélben, majd a Lapok 48-ik számában mint a ködfátyolkép mutogató, nemcsak a dolog más-más vonását mutatja, szépíti, hanem a mit tőle meg nem érdemeltem, vádol, kárhoztat, tudományt, jellemet feszeget, melyhez épen neki, védekezésénél semmi joga. És miért illeti magát e keserűségével, s engemet indulatos bántalmazásával? mert én bolygatni mertem azon ő dicsőségét, hogy tapintatlanságával egy egyházi jogi kérdést csinált, melyben a megyei bizottság ellenére neki igazat adott a belügy- és kultuszminisztérium.

Én mint előbbi cikkemben, a személyt nem bántottam, csak a mi bizonyos tekintetben más, az eljárást nem helyesletem, most is azon módot követve, élek nyilvános jogommal az igazság érdekében. Igen, mert elszomorító helyzet volna, ha az egyházat és lelkészi hivatal vitelét oly közlőről érdeklő, bár házi, dologban nyíltan el nem mondhatnánk nézetünket a nélkül, hogy azért nekünk essenek, s rólunk minden tisztességet letépni akarjanak.

Azt mondja Soltész ur, hogy ő nem azért szól, hogy valaki, annyival kevésbé a Czelder magas bírálata alá terjeszse az esetet. Atyámfia, annyit tudhatna, hogy a mit nyilvánosan kimondunk vagy irodalmi úton közléseztünk, azt joga van bárkinek is bírálni, s ha helytelen: el is ítélni. E jog egyik legmagasb vívmánya az emberi művelődésnek s a protestántizmusnak. — Aztán az egész ombodi eset, nem is egyházi jogi kérdés, miután a jogi alap nincs veszélyben, pusztán az eszélyesség mérve az egész, t. i. mennyiben célszerű és ajánlatos egyes egyházaknak oly merev terhelő szabályt hozni és alkalmazni saját tagjaira is, az egyes egyházak felett örökös egyházi hatóság tudta sőt beleegyezése nélkül.

Ha mi szabad, independens, vagy congregacionálista egyház volnánk, még akkor sem tehetnénk úgy a mint Soltész ur az ombodi egyház nevében tett, hogy minden illetékes egyházi hatóságot tehát az egyház egyetemét, melynek még a congregacionalisták is engednek, mellőzve, egyenest magunk keressünk orvoslást sérelmünknek, s aztán nagygyá csak a tapintatlanság által fűjt esetet egyházi jogi kérdéssé tegyük s vele a közfigyelmet fásaszszuk. Igen is azt hiszem, hogy az e kerület ki fogja mondani, hogy az egyes egyházak belkormányzására vonatkozó szabályok, az egyh. megyei kormányhoz beterjesztendők, továbbá hogy egyes egyház vagy lelkész, sérelmi dolgokban, először a maga felsősége előtt jelenjen meg, azáltal bíraltassa meg ügyét s keressen elégtételt.

Senki nem tagadja, s én nyíltan kimondtam, hogy az egyes egyházaknak időnként módosuló keblis szabályok alkotására joguk van; de ezen jog nem arra való, hogy vele oly formán éljünk, hogy egy meg nem jelenésért öt forintot bírságot adjunk. — Épen azért kell a házi szabályoknak is az egyházi felsőbbség tudomására hozatniok, beterjesztetniök, hogy egyes egyház, prezbitérium vagy lelkésznek, a tagok irányában eshetőleg nem méltányos eljárása korlátoztassék s az egyes egyház vagy prezbitérium által hozott szabályoknak a felsőbbség helybenhagyása nagyobb erőt kölcsönözvén, a tagok

közt való félreértések, boszankodások, melyek sokszor egy-egy családot egyháziatlanságra juttatnak: elkerültessenek.

Hogy az én nyilatkozatom az egyházmegyei gyűlésen egy magában maradt, ez így van: Midőn én az ombodi esetről nyilatkoztam s később midőn a legközelebbi gyűlésen kértem az egyházmegyét, hogy az „ombodi eljárás alkalmából figyelmeztessenek a lelkészek a külhatóságokkal való érintkezésben a kellő tisztelet s a lelkészi hivatal méltóságának szem előtt tartására“: noha egy hang sem támogatott, mert ez magunk ellen volt, de az általános hallgatás eléggé igazolta, hogy bizony úgy kellene annak lenni. Mert hiszen azért hogy igazságot védelmezzünk, nem illik gorombáskodnunk, s a műveltség és lelkészi magaviselet szabályairól megfedelkezünk.

Az, hogy a 20 frt bírság nem tárgyalatott az egyházmegyei gyűlésen, így van. A szolgabíró illetéktelen eljárásának kijelentésekor, két világi tanácsbíró, S. ur, mint maga is beismeri „kemény pennával“ irt levelét nyíltan helytelenítette. Ezt is mindenki elhallgatta, Soltész ur is. Emlékezik-e, hogy N. B. tanácsbíró ur a 20 frt büntetésre azt mondta S. urnak: köszönje meg t. ur, hogy csak ennyivel büntettetik. Azért ha a 20 frt büntetésre vonatkozó határozat, mint a gyűlésre nem tartozó kimaradt is a jegyzőkönyvből: az a gyűlésen felhozva volt, s reá említett nyilatkozat tétel. Ez az igazság.

Hogy illetékes, tüzetes átvizsgálat után semmisített meg a bírságotlasi határozat, mégis a záradékban a kultuszminisztérium úgy nyilatkozott, a mint S. ur a 43-ik számban előadta s ellene tiltakozott; ez bár százszor legyen írva: maga magát czáfolja meg. A kultuszminisztérium, hol a protestáns ügyeket protestáns férfiak tárgyalják, bár nem helyeslé az ombodi egyház kérdéses szabályát, de az alapjog ellen nem akart kifogást tenni. A belügyminiszter pedig nem akarta, hogy egy nem gazdag jövedelmű lelkész, bár felhevülve irt ez ügyben, egy levélért oly drága árt 20 frtot fizessen és ezáltal saját bivei előtt való tekintélyében is csorbuljon. És ez nagyon szépen van így, többet ne szóljunk erről.

Hogy a nt. esperest és vizitáció előtt felolvasta S. ur azon levelet, melyet a szolgabíróhoz intézett, s hogy az említett higgadt kormányférfiak által az egészben helyben hagyatott, ezt a Soltész ur igazmondását tapasztalva, szabad legyen kétségbe vonnom. Lehet, olvasott fel belőle valamit, de a sértő kifejezést elhagyta, ismervén említett férfiak higgadt és szelid természetét, azok nem bátorithatták indulatoskodásra S. urat; azért kár az ő tekintélyökkel fedezni akarni azon eljárást, melyért S. urat a megyei központ bírságra ítélni méltónak találta.

Hogy nekem van olyan hivem a kit tiszter is hivattam s egyszer sem jelent meg, s ezt S. ur tanúkkal is be tudja bizonyítani: ez már aztán mindennél több. Ugyan nevezze meg. Nincs ilyen a felsőbányai egyházban, sem művelt, sem műveletlen. Azonban van oly művelt ember, kit az egyházhoz közelebb hozni óhajtván, kétszer megválasztottunk prezbiterré, de ha el nem fogadta a választást s meg nem jelent is, mire nem kértük: írásban köszönte meg a bizalmat s jelenté ki az el nem fogadást. Nekem az egyházban, melyben szolgálók, tudtommal egyetlen neheztelém sincs. A mi pedig azt illeti, hogy S. ur előtt a prezbitérium és lelkész nem egy, erre azt mondom, minden egyházban, a prezbitérium határozataért, ha jelen van, első ízben a lelkész felelős. Most már, az ombodi egyházban, hol a buzgó M. B. uron kívül, más uri ember nincs, tehát az egész prezbitérium egyszerű tagokból áll, kiknek gyűlésén a tanító

ur, sokszor maga a lelkész viszi a jegyzői tollat, a lelkész belátása a döntő, s neki azon kell lennie, hogy a jelenlétében s befolyásával, sokszor kezdeményezésével hozott szabályok, intézkedések : minden méltányos tekintetekkel megegyezzenek.

Az egyházkerület, ha az ombodi eset elébe kerül, minden utasítás nélkül, melyet én adni nem akartam, — tudni fogja mit tegyen, s mily érdemben részeltesse az ombodi lelkész eljárását.

Arra pedig, hogy Soltész ur, az én sima élű tanácsaimat, melyeket az egyházmegyei gyűléseken és lapokban sokkal érdekesebb, jellemben felül állóknak szemébe csapkodok : elítéli ez a szavam. Én mind az e. megyei gyűlésen, mind a lapokban nyílt férfiasággal mondom ki nézetemet, s álnevek alá nem rejtőzöm.*) Én nézetemet, bármily gyarló legyen is az, mindenkor nyíltan kimondom, ha magam maradok is, mint maradtam az egyházi tisztújítás megszüntetésének ellenzése s a kánonok megtartásának kérdésénél. Az elsőt illetőleg, nézetem volt, hogy visszafelé nem tanácsos menni, a kánonoknál pedig, míg érvényben vannak, kifejezéseikben bármily gyarlók legyenek, megtartandók, míg jobbakkal és célszerűebbekkel váltatnak fel. Azt, hogy ki milyen érdemes és jellemes, mindenki tetszés szerint ítéli meg a cselekedetekből, s én bár nem dicsekszem, hogy vallásért, egyházért tettem talán annyit, mint S. ur, két harmadmagával, kik eszményképét alkotják, de igenis azt mondhatom, hogy a reám bizott épen nem nagy talentummal mind az irodalom, mind a gyakorlati lelkészet mezején becsülettel igyekeztem szolgálni s ha Isten segít, még többre-többre igyekszem. Azt, hogy én hajlongok úton-útfélen róm. kath. szimpatikiák után, noha mint valótlan visza utasítom, nem szégyenlem kimondani, hogy igenis néhány év óta, egy fontos ügyben több róm. kath. férfit, minisztert, püspököt stb. megkerestem, de ezáltal s a protestáns pártfogók segédelmével, nemhogy jogot adtam volna fel, de szerettem a felsőbányai egyháznak tizenötezer forintot s jövőben ha Isten segít még többet is fogok szerezni.

A mi a nyers protestáns és kálvinista jezsuitaság emlegetését illeti, ezek nem egyebek, mint éretlenségek, s komoly férfhoz nem illő felhozások. — Én egyes túlbuzgó róm. katolikuskóktól sok méltatlanságot, üldözést szenvedtem, évekig nem volt tőlök életem sem biztonságban, de azért, a multakat feledvén, s a hibázóknak mint S. urnak is ellenem való eljárásukat megbocsátván, a római katolikusok mint keresztyén testvéreim s egy nagy erkölcsi társadalom tagjai iránt köteles tisztelettel viseltetem, s igen sajnálom, midőn egyesek által, a protestáns jog és igazság védelmének czéje alatt, gyűlölség, s érdemet, szeretetet, a lélek és társadalom közös érdekeit nem tisztelő kárhóztatások követtetnek el, s a helyett, hogy a protestántizmus mint szükséges társadalmi intézmény, embereinek humánus eljárása által is kedveltetnék meg, s ismertetnék el : az mintegy besánczolt hozzáférhetlen, sőt magától eltaszító felekezetiég akar tekintetni.

Szerintem a protestántizmus, ha bizonyos tekintetben ör-

*) Noha cikkíró felkért, hogy feleletét minden kihagyás nélkül közöljem, e kérelmet nem teljesíthetem, e jelölt helyen két tárgyra vonatkozó, mintegy 8 sorra menő közbevetését kihagytam, nem akarván ide épen nem tartozó idegen, részben régi s elavult dolgokat szellőztetni; keserúséget keltenének azok nagyobb körben is mint a tractusé. A viszonyok megváltoztak, a jobban informáltak másképp ítélnék ma. Az engesztelődés szellemének is adózva eszközölém a törlést. Általában úgy szólunk belugyeinkhez, hogy a személyeskedés lehetőleg mellőztessék. Szerk.

ködő életelv is, de minden intézményeivel és szolgálatával, csak munkás tényezője, hogy ne mondjam eszköze az evangyéliomi igazságok, jogok, erények s a lelkiismereti szabadság egyetemes diadalmának. Ha ez meg lesz, a protestántizmus teljesítette feladatát. Ebből folyólag, én a protestáns nevezet és létben csak akkor ismerem el érdemet, midőn az még küzdelmeiben, igazsága, joga óltalmazásában is méltóságos, s visszautasítás helyett tiszteletet parancsoló.

Hogy Soltész ur nem fogad el tőlem tanácsot : az nem az én dolgom. Hanem az már az én kötelességem, hogy ha egyházmegyei gyűlésünkön vagy az irodalom terén Soltész ur vagy bárki más az indulattól veszi tanácsait, s a nekünk nemcsak hivatal de lélek szerint is szent dolgokat gúny és nevetség tárgyául tünteti fel : az ellen gyenge szómat jobb érzésű társaimmal együtt, vagy akár egyedül, mindenkor felemeljem. Mert midőn az indulatoskodás a legszentebb ügynek is ártalmára van ; a protestántizmusnak s egyes embereinek, épen nem az a feladatuk, hogy a társadalmi illem és élet szabályait mellőzzék, s az igazság és szabadság megismerését, intézményeinek méltatását, nyers modorokkal akadályozzák.**)

Felső-Bányán, decz. 6. 1877.

Czelder Márton.

Zsoltárjavításunkról és énekeinkről.**)

Mikor tudomásunkra jut, hogy egyházunk énekeskönyve újításáról van szó, sokféle gondolat ébred oly ember lelkében, kit egyháza s általában a magyar nép szellemi élete érdekel. Mert bár, általán szólva, bizonyos határok közt kívánatosnak kell is tartanunk ezt az újítást, mégis ez esetben is fontos kérdés : kik akarnak újítani? E kérdés azonos ama másikkal : mi okból? Tehát kérdelem én is : vajjon a művelt egyháztagok, vagy a theologusok, vagy épen a nép kívánja-e az énekek újítását és az új énekek szerzését, a régiek módosítását s elvetését?

Ha a művelt közönség — értem az irodalmi ismeretekkel, képzettséggel bíró egyháztagokat — kívánja, megvallom e dolgnak nem tulajdonítok nagy fontosságot. E közönség vagy osztály kívánatai, tudtomra, nincsenek kifejezve sehol, s állítani merem, nemcsak kifejezetlenül, hanem ez átmeneti időkben, iskolák, nevelő intézetek jelen állapotában, nevelési elveink megállapodottsága hiányában, igen zavarosak és ellentmondók lehetnek. Ha e művelt — vegyük a szót hazai értelmében, nem némethoni, annyivalinkább angol- vagy skótországi jelentésében — egyháztagok énekszükségletét kell megítélnünk, s például a honnan lehet, a templomból : úgy látszik, hogy ott nem is énekelnek, családi körökben még kevésbé ; — s hiszem, a mily érdekléssel viseltetnek dalművek s zene iránt : ép oly kevésbé bírnak vallásos érzéssel, templomi énekekhez kedvvel és érzékkel, kivált miután ezek már csak jellemöknél fogva sem lehetnek olyanok mint amazok. Mint minden háznál más vallás-erkölcsi elvek vannak, minden nevelő-intézetből napról-napra inkább kienyészik a vallásos lelkület és vallásos foglalkozás :

*) A személyeskedés vegyülvén az elvi kérdésbe, miután mindkét fél nyilatkozott is, tovább folytatni a kérdés feletti vitát Lapunk szűk tere nem engedi. Szerk.

**) Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ 49-ik számából vesszük át Imre Sándornak ott ily czim alatt megjelent cikkét : „Meggjegyzések Szász Károly zsoltárjavítására és énekeire“, — kihagyva a Szász Károly énekeire tett nyelvészeti észrevételeket. Irodalmunk tudós tanárának e megjegyzései széles körben megérdemlik a fontolóra vevést. Szerk.

úgy a vallásos éneklés is mind kevésbé lesz szükségök azoknak, kik magukat nálunk művelteknek vallják és tartják. E rész kedvéért s ennek aesthesise szerint nincs miért újítani; ezek nem is fogadnának el a vallásból többet, sem énekben sem másban, mint a mennyit a divatos halotti szónoklatok, cultus-látványok, színi előadások nagyon is sublimálva kifejeznek; a mi aztán sem a népnek, sem a templomi czélokra nem elég. Ha pedig az a cél, hogy ezeket valamiképp komolyabb vallásos érzésekre gerjesszék, templomainkba vonhassák, éneklésre bírassák: azt, magán használatra adott énekeken kívül, azáltal lehetne elérni, hogy mindenkit fent és alant kielégítő, valóban népszerű énekek adassanak közhasználatra, melyek magasztosak legyenek, mint a nép vallásos eszméi — értem a babonátlan prot. népet, a milyet jól ismerem — egyszerűek, mint a magasztosság és nagyszerűség kívánja; ilyenek, dallamra, eszmékre és nyelvre nézve.

Vagy talán theologusok s másféle tudományos egyházi emberek kívánják az újítást? Ilyek kedvéért már előbb is irtak és módosítottak énekeket. Ez okból maradt ki az ördög sok helyen a magyarországi új énekes könyvből és módosult némely tantétel kifejezése is. Ez már fontosabb dolog, mert a vallás felfogása módosulhat. A tudomány előhaladása, a természet szemlélése, az emberiség terjedése életben és elvekben, kétségkívül újabb felfogást, nyelvet tehet szükségessé. Ez már fontosabb dolog, de egyszersmind nehezebb is. A tantételekből miket antiquált az idő; az erkölcsi törvényeket, a keresztyéni teendőket a megváltozott helyzetben, miképp kell vallani, hirdetni, szókba foglalni: igen nehéz kérdések. És azt hiszem, hogy józan hittudósok s igehirdetők inkább fogják magokat ilyenféle újítások irányában nemlegesesen, vagy igen mérsékelttel viselni; módosításokra szorítkozni inkább, mintsem igen sokat változtatni, rombolni s nagyban építkezni. Ugy látszik, ily meggyőződésben kezdte munkálkodását a pesti bizottság is.

Végre, vajjon hát a nép kívánja-e? Az a két millió, mely énekel templomban és családja körében! Tapasztalták s előterjesztették-e vidéki lelkészek, hogy a nép a meglevő énekeskönyveket nem érti, nem szereti; az énekek tartalma vagy szólásai miatt idegenkedik a vallástól, s nem más okokból, egyháziakból és társadalmiakból? Vajjon kinötte-e a bennök foglalt tanokat? — vajjon érzése (mondanám szép- vagy műérzéke) nem az újabb hitszónoklás új nyelvezete, szabadelvűsége, vagy éppen kellemes csevegéssé vált, de nem mély érzésű s alapu egyházi beszédei által van-e elszoktatva a vaskosabb nyelvezetű s nem oly ékes dallamú és stílú énekektől? Megvallom én ezt az utolsó (?) tényezőt, a népet szeretném meghallgatni, megvallatni, ennek érzéseit szeretném kitapogatni, s bár Schillerrel szólva ezt a késedelmes tényezőt nem tenném is intézkedésem egyedüli vezetőjévé s eszközévé, de tanácsát meghallgatnám s mindenekfelett követném abban: elinduljak-e, meddig menjek. Ez a két millió az egyház, ennek hirdették kezdetben s hirdetik ma is az evangyéliomot; ez érzi a nyomorúságot, ennek van élénkebb büntudata, ez valóban gyenge, s pedig, mint Göthe mondá, a vallás a gyengéknek való. Ennek vallásos érzése s lelkes éneklése és könyörgése vonta magához alá, emelte egyszersmind erkölcsileg magasabbra kezdetben a világ nagyjait, ez van erre hivatva ma is, ennek éneke zeng oly erősen a templomokban, hogy megindítja a művelteket, beolvasztja azok lelkét a közlekedésbe... a gyülekezet szellemébe; — mint műérzéke vonja, vezet, koronként újra is szüli azt, a mi a vallással

oly szoros kapcsolatban áll: a poesist. A nép teremtette a reformációt, alapította a keresztyénséget; az egyház a népben és népért létezik.

Ebből folyik, hogy az ének-reform annyiban is népszerű, népszerű tartozik lenni, hogy stílja és nyelve egyszerű legyen. Ez az egyszerű zenei stíl és nyelvezet nem ellenkezik a gondolatok magasztosságával; inkább mellőzhetően kelléke annak. Ugy vélem, hogy általában sem szabad, ma pedig legkevésbé tanácsos a nép vallásos érzését nehézkes és mesterkelt dallamok vagy újszerű nyelvezet által zavarni vagy válságnak kitenni. — Elég volt a neologismusból annyi, a mennyivel eddig népünk fejét és szívét zavartuk. Ideje, hogy magunk is valahára kigyónjunk a frázisok zavarából, — s valódiságra törekedjünk.

Igy elmélkedvén, további kérdésül azt tehetjük fel: vannak-e embereink új énekek szerzésére? Annyi igaz, hogy költőnk van elég, több mint máskor volt, avagy csak papjaink közt is. Más kérdés, hogy egyházi és éppen népszerű énekek szerzésére van-e hivatása valakinek közülök? S ezt nem különböztetnők így meg, ha nem tapasztalnók az újabb költés nyelvezete, dictiója nehézkességét s csak ritkán található természetességét s közvetlenségét. Én megvallom, nem ismervén teljesen lelkeszeink ebbeli tehetségét, Arany Jánosra, mellette azonnal Szász Károlyra gondoltam; utóbbira kivált egyházi multjáért, egyház iránti érdekeltiségeért, költése irányáért, szelleméért, mely vallásos szellemtől idegennek nem mondható, sőt melyben vallásos, családi érzések hiven, természetesen, lelkesen vannak sok helyt kifejezve, s általában is, ha nem eget ostromló eszmékkel, de mélyen érzett nemes és nagy gondolatokkal, hivatva foglalkozik, szólások szín-zavarába nem burkolódzik, szókötét labyrinthjában eszmétlenül vagy érthetetlenül nem tévelyeg. Ezért azt hiszem, hogy ha theologiai vagy nép-érdek csakugyan kívánja az újítást: az ő munkálkodását meg kell nyernünk. E kevés számú énekek is, melyek a „Prot. Közlöny“ 1877. 22. 23. sz. vannak közölve, hivatásra mutatnak és jó reményre adnak okot. Csupán egy dologra kívánom őt s az illetőket igénytelenül figyelmeztetni; többre exegetikai s más tudományos készület hiányában nem terjeszkedhetvén. Ez az egy: a nyelv népszerűsége, mihez e dologra nézve, annak vallásos színezete s lehetően bibliai jelleme is csatolható. Mert minden szótól félek, mely a nép vallásos érzése kifejezését gátolná, vagy ily érzését akadályozná.

Költőnek nagyobb dicsősége nem lehet, mintha énekeit száz évekig száz ezrek éneklék. Ezt a dicsőséget nyerték el az őskeresztyén atyák közül néhányan, ezt Luther és más nemzetbeli is néhány. (Az angol Keble énekeskönyve, a kissé nehézkes stílú „christian year“, szerzője életében száz és néhány kiadást ért!) Ezt kívánom azoknak, kik a jó magyar nép számára adnak énekeket. Bár minél többen érdemelnék meg!

Imre Sándor.

B E L F Ö L D.

Falusi levelek a szerkesztőhöz. XIV.

Másik, s bár az első helyen említettél is fontosabb tényezőnek tartjuk a lelkeszi hivatalt az egyházi élet szervezetében; s ha elismertük, hogy egy helyes irányban vezetett presbitérium sokat tehet az egyházi élet folyamának jól indulására: habozás nélkül merjük mondani, hogy egy hivatását átérző lelkes, az általa vezetett, a vele egyetértő buzgó presbitériummal kezdet fogva mindent tehet

egyházában. — Ezen állításunkat igazolja nem ugyan a szürke fejű elmélet, melynek mindenkor van készen tartott kifogása néhány általánosan felállított tételekben — de az élet, az ősz hajakkal ékeskedő tapasztalás. — Az egyházi életnek dermedt tagjaiban a lelkész meleg keze képes egyedül forgásba hozni a hideg közönyösség által lekötött életerőt; — az egyházi élet letarolt mezőjét a lelkész fáradhatatlan munkás keze varázsolhatja át csupán termőföldre.

A legfőbb gondot kellene azért fordítanunk a lelkész-képzésre; seután a lelkészi állomások betöltésére. — Meglehet csalódom, de nekem úgy tetszik, hogy annak a sokfelől hangoztatott vallási közönynek, egyháziatlanságnak, szeretetlenségnek, s ezekből folyólag a társadalom egyéni élete elfajzásának egyik, s talán legfőbb oka az, hogy lelkészeink képzésére elegendő, s a lelkészi állomások betöltésére éppen semmi gondot sem fordítunk. — Legyünk őszinték hibánk elismerésében. — Nézzük csak meg hogyan képződik, s itt-ott talán képeztetik is az az erő, melynek hivatása lenne az egyházi élet fejlődését vezetni; a népünk szívében, lelkében végképen el még nem száradt hitfájának alvó bimbóit érett gyümölcsözésre hozni.

A gimnázialis osztályokba feldolgozás végett bedobált sok anyagalmazának neki megy, mert neki kell menni — a gyermek kétségkívül mindenütt a jóakarattal, néhol tán a buzgalom ügyessége által vezetettve... elfogadó képessége működésbe hozatik, ezen működésbe hozott képességre kétségkívül ragad valami abból, a mi előtte áll; egy-egy tananyag kiváló részletei benyomódnak lelkének fogékonyságába, s ezen kiváló részleteket azután fel is dolgozza lelkének műhelye úgy a hogy bírja, az így feldolgozott anyag azután megy a raktárba — a főbe, itt elhelyezkedik a hogy tud, s marad a mig lehet... Sokáig ugyan nem lehet, mert a fentebb irt működés útján jön az újabb szállitmány, annak is kell hely valahol... s azután a másik szállitmány egyes darabjainak sem lehet hely nélkül maradniok... Itt kezdődik el azután az a siető tolakodás, mely hajtja az ész által elfogadott ismereteket egyik helyről a másikra, s gyakran végkép kiszorítja őket az agynak rendezetlen raktárából. Talán túlozva kissé — de nem minden találás nélkül nevezhetjük a gimnáziumainkban uralgó jelen rendszert agytömő rendszernek, — mely csupán a kirakat számára működik. — Nincs is aztán hiány a kirakatban, van ott szemkápráztató csillogás elég, hanem belől a bolt — biz az üres!

Ne vegyék rossz néven azok, kik gimnáziumok alpműködésének vezetői — ha kimondom, hogy ezen rendszer mellett — melyet utóvégre is nem ők hoztak be — szilárd alapot nem rakhatnak le a gyermek fejlődése számára. Bajnak tartom azt is — hogy expectoratómat folytassam — miszerint csak tanítunk, de nem nevelünk is egyuttal... Nekem úgy tetszik, hogy mig igen számosan vannak tanáraink között a tudósok, kevés azoknak száma, kik jó pedagógok!

Ezen — talán nem éppen szükségtelen — excursió után menjünk vissza az útra, melyen elindultunk.

Bevégezvén a gimnázialis cursust, s maturizálván az ifju, megy a theológiára. — Itt bemutatja nyert bizonyítványait, s tekintet nélkül arra: vajjon érez-e valóban hivatást a pályára, melyre készül, s hogy alkalmas lesz-e arra külső tulajdonságaira nézve is — tárt karokkal fogadtatik, kivált napjainkban, mikor még okos emberek szája is kiszalasztja a káplánok számának megkevesbedése felől — szerintünk alaptalan — panaszát. A

tárt karokkal fogadott fiatal ember aztán 4 éven át sok mindenfélét tanul a kétségkívül jeles tanároktól, s bizonynyal meg is szerzi azokat az ismereteket, melyek leendő pályájának elméleti oldalára vonatkoznak, de szép keveset sajátíthat el azokból, a mik a gyakorlatra tartoznak, a mik útmutatókul szolgálnának mintegy néki hivatásának életútain. — Megengedem én azt, hogy azon nagyon tisztelt tanár urak, kik az úgynevezett practicumokat adják elő a leendő lelkészeknek, kitűnő képességgel bírnak a lelkészi hivatal teendőinek paragrafusokba szedésére, s az így paragrafusokba szedett practicumoknak — mint tudománynak — előadására; de azt már kétlem, hogy képesek volnának a lelkészi hivatal sok ágú teendőinek praxisát általában, annyivalinkább részletekre is kihatóleg feltüntetni hallgató tanítványaik előtt úgy, hogy ezek biztos vezérfonalat nyerve, annak nyomán bátran mehetnek a pályára, mely előttök működési terével, mint egy ismeretlen táj ezer változataival a messziről jött utas előtt feltárul.

Hallom az ellenvetést: hát a kápláni évek mire valók? ott megszerezheti a praxist az elméleti előadásokat fejébe szedett fiatal ember! — Válaszom ez ellenvetésre csak ez: A kápláni évek arravalók — legalább az én nézetem szerint — hogy azokban a már meglenni keilő alapon bevégezhesse kiképzettségének művét, hogy a már ismert szabályoknak az életre alkalmazásában is gyakorolja magát.

Az iskola szűk falai közt mozgó fiatal emberre nézve a legáczió rövid ideje, s a szuplikáció hosszabb tartama volna még egy kis keskeny ösvény, mely őt az élet mezejére vezetné, s ezen ösvényt is kezdi már felárkolni — az azt csupán koldusútnak tekintő egyoldalúság rövidlátó felfogása.

Talán ezen szűk keret — melybe idevágó nézeteimet szorítanom kellett — nem lehetett alkalmas arra, hogy a lelkész-képzés minden vonásait feltüntető nagy rajza beleillesztethessék, de elégnek vélem e sorokat figyelmeztetésül arra, hogy több gond legyen fordítva a praktikumokra lelkész-képző intézeinkben.

Jövő levelemben a lelkészi állások betöltéséről fogok írni
V a s k a l a p.

Kölcesei egy iratkája.

A néhai Gönczy Kálmán könyvei s irományai rendezése alkalmával, egy 3 sorú rövid czéduácskára akadtunk, melyet valamikor — mert a keltje nincs feltéve — Kölcey Ferencz irt, az akkor hivataloskodott, s jelenleg nyugalomban levő 88 éves csekei lelkészhez.

Én előttem, az elhunyt nagy embereknek már csak emléke is gyönyörködtető levén; s feltéve, hogy mások is, — vagy legalább némelyek, — e tekintetben velem egyetértének: némi szomorúsággal vegyült örömmel közlöm — és pedig eredetiben — e rövidke czédulát.

E parányi iratban, három figyelemre méltó dolgot láthatunk: 1-ső az, hogy Kölcey Ferencz, Kovács Mózes lelkészszel szívélyes viszonyban állott, mert magát nagybecsű „barátságába” ajánlja. 2-ik az, hogy Kölcey Ferencz, a szónoklat és költészet mellett, (mindkettőnek azon időben hasonlíthatlan mestere lévén) s általában a classica literatura mellett, az egyháztörténelmet is tanulmányozta, s vele örömet foglalkozott. Mert Virgil mellett, a Tóth Ferencz Ecclesiastica históriája megküldéseért is könyörög. 3-ik az, hogy ezen országos hírű nagy ember és könyvbúvár, — kinek műbecsű könyvtára kincset

ért, — az általa szükségelt könyveket, a csekei lelkész házi thékájában hitte feltalálhatúknak.

Fogadja tehát nt. ur tőlem, a halhatatlan hirü költőnek s államférfinak, ezen — talán nem épen érdektelen — emlékéért. *)

Sipos Károly,
ref. lelkész.

K Ü L Ö N F É L E K.

— Protestáns halotti búcsúztatók tárháza. Megjelenik évenként 4 füzetben 20 iven, november, február, május, augusztus 15-ik napjain. 1. füzet. Többek közreműködésével szerkeszti s kiadja Zih Károly békés-szent-andrási rektor. Ára a 4 füzetnek 1 frt 40 kr. Munkatársak Kontra Lajos, Győry János, Filep Eudre, Sarkadi Ferencz, Aranyi József, Börzöli Gábor, Turgonyi Lajos, Pásztor József, Zih Károly megkezdi a színes borítékon „méhészeti értesítéseit“ s folytatni fogja ezen-túl elősorolni „a méhész legfontosabb teendőit tekintettel Dzircon kezelési rendszerre.“ Ha még szokásban vannak a búcsúztatók, azokba ily közlöny útján izlés s nemesítő irány vihető be a műértőbbek s hivatottabbak példányszerűbb darabokat mutat-hatván fel.

— Virágmissio. Van Londonban többnyire hajadon nőkből álló missiói társulat, melynek feladata a vallásosság éb-
rentartása, élesztése — részben a betegek vigasztalása és hit-
ben való erősítése. Működésük ideje egész éven által tart, de különösen a tavasz utója és a nyár. E társulat neve: „Virágmissio“. Hetenkint 5000—5600 virágcsokrot osztanak szélylyel e társulat kedves tagjai vendéglőkben, kórodákban, úton s út-félen; de mielőtt az angol lady általadná a virágcsokrot, előbb a virág kelyhei közül kihúz gondosan egy összetekert kis papir-szeletet, melyre néhány bibliai vers van nyomtatva s csak en-
nek elolvasása után adja által a virágcsokrot tulajdonosának. Sok könnyelmű járdatapodó ficsór és sok világfia, sok vallás-gúnyoló tért az Istenhez s az üdv útjára e leleményes térítési mód által! (P. J.)

— Téli Ujság. Csécsi Miklós ref. lelkész Makón vallá-
sos irányu heti magyar néplapot indított meg decz. 5-én „Téli Ujság“ czimen. Egyes szám ára 2 kr. Kiadja a makói ref. egy-
ház. A Lap jövedelme árva gyermekek segélyezésére fordítatik. Igen dicsérendő s fontos hivatásu vállalat. Isten áldását kérjük az üdvös kezdeményre.

— Tanintézetek költségvetése. A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszterium 1878-ik évre „tanintézetek“ czimen előirányzott 3.092,629 frtot, ebből a budapesti kir. egye-
temre 438,809 frt, a kolozsvári m. k. t. egyetemre 177,633 frt, a néptanítók nyugdíj-intézetének segélyezésére 100,000 frt; a budapesti középtanodai tanárképezdére és gyakorló-iskolára 34,000 frt (ebből 20 növendék kap 300—300 frt, tehát 6000 frt ösztöndíjt); a kolozsvári tanárképezdére 15,000 frt; az összes népnevelésre 680,000 frt fordítatik. (O. k. t. t. e. közlönye.)

*) A régi papirszeletke tartalma ez: „Könyörgök, édes Tisz-
telendő ur, méltóztassék nekem egy Virgilt s a Tóth Ferencz Ecclesi-
astika Historiáját küldeni. Ajánlom magamat nagybecsü barátságába,
K. Fer.“ — Fogadja a tiszteletes beküldő ur hálás köszönetemet e
becses emlékéért. Ugy vélem sokkal jobb az ily irodalmi ereklyének
közkinccs lenni s így a debreczeni kollégium anyakönyvtárában he-
lyezni el.
Balogh F.

— Egyháztörténelem hallgatók. A debreczeni ref. kollégiomban a folyó tanév téli felében bejegyeztették ma-
gokat a ker. egyháztörténelem hallgatására 148-an, u. m. I. korszak hallgatására jogász 57, hitész 41, összesen 98 többnyire első évesek; a II. korszak hallgatására hitész 26, jogász 24, összesen 50 többnyire másodéves hallgatók.

— Felolvasás. A debreczeni ref. kollégiomban a nép-
szerü tudományos felolvasások nagy pártolásnak örvendenek, decz. 7-én Nagy Elek, a történelem tanára, az „orosz és török viszonyok“ eredetét fejtegette a természettani tágas tanterem-
ben fényes közönség előtt.

— Eperjes. A legujabb tudósítás szerint az eperjesi jogakadémiára csupán Eperjesen eddigelé 60,000 frt iratott alá.

Sáros megye szolgálai a tanítókat proponálták halott-
kémekül, a tanítók berendeltetvén, néhány megjelent s vonako-
dott elvállalni. Rájuk parancsoltatott tehát. Mint értesitenek,
a tanítók között zugolódás van e miatt.

— Prot. pogány missió. A világ minden részében a
a prot. missiók számadatait összeállítva e nagyszerü eredmény látható: van 1559 missiói állomás, 2132 hittérítővel: 1.537,074 keresztyén; 420,999 megtérő; 389.059 iskola. A missiókra tett összes évi kiadás 11 millió forint o. é. — Angliából 1060, Németország és Sveiczből 502, Amerikából 460, Hollandiából 43, Franciaországból 22, az északi tartományokból 45 hittérítő bocsátatott ki. — Az évi önkényes adományok az országok kö-
zött ekként oszolnak meg: Anglia 6.150,000 frttal, Amerika 3.550,000 frttal, Németország és Sveicz 1.050,000 frttal, Hol-
landia 187,500 frttal, Franciaország 87,550 frttal, az északi országok 67,000 frttal. A megtérítettek közül Ázsiára 450,000 esik és pedig Előindiára 230 ezer, Utóindiára 150 ezer, 20,000 Chinára, 25,000 Törökországra. Áfrikára 472 ezer és pedig 283 ezer Madagaskarra és Kelet-Áfrikára; Nyugat-Áfrikára pedig 124 ezer megtérített lélek. Amerikában 352 ezer, ebből 308 ezer Nyugatindiára, 43 ezer Északamerikára esik. Ausztráliában és Polynésiában 263 ezer megtérített lélek van eddig. Ezen számok elég hangosan beszélnek!

— Mexikó. A protestántizmus Mexikóban Miksa szabad szellemének sokat köszönhet mint a newyorki Times írja; alatta nagy előmenetelt tett s már eddig van 50 ref. gyülekezet. Miksa az evang. propaganda ottan működő egyéneit erkölcsi támoga-
tásában részesíté s kormánya megengedte, hogy a spanyol bib-
liák terjesztessenek. Ezóta az evangélizáció nagy munkája ter-
jed, daczára a kath. papok fanatizmusának, mit sokszor kényte-
lenek érezni az ottan működő buzgó evang. lelkészek: mind-
ennek daczára a kathol. klérus hasztalan erőlködik, mivel nem tudta megakadályozni, hogy magában a fővárosban egyik leg-
csinosabb kath. temploma prot. istenitiszletei helyül át ne adassék.

— Igazítandó. Lapunk 49-ik szám 417-ik lap baloldala alulról felfelé 7-ik sor „tanóra helyett tanév; 421-ik lap baloldal alulról felfelé 8-ik sor vegetálnak helyett re getárnak,

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

Debreczen, 1877. Nyomatotta városkönyvnyomdájában.

Mellékelve van jelen számhoz a „Vallásos iratok magyar nyelven“ cz. figyelemre méltó kiadvány-sorozat.